

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Žrtve trebaju istinu i pravdu

Esma Palić

11. i 12. juli 1995. godine čovječanstvo će pamtiti po genocidu, koji su zločinačke horde pod kontrolom zločinca Ratka Mladića počinile u zaštićenoj zoni UN-a, Srebrenici. Odmah po završetku zločina u Srebrenici, krvavih ruku i usijanih topova, iste horde zločinaca kreću na drugu zaštićenu zonu UN-a, Žepu. Pod kišom granata stežu обруч oko ovog malog mjesta u Istočnoj Bosni, u kojem su vjekovima živjeli Bošnjaci, mjestu koje nikada i nikome nije bilo važno osim onima koji su se tamo rodili i živjeli, ali koje je odjednom postalo veoma važno jer se našlo na putu cilja „Velike Srbije“.

Kada se u Žepi saznalo da je pala Srebrenica, svi su ostali nijemi, bez riječi jer se i nije imalo šta reći. Znali smo da nas čeka ista sudbina. Više od stotinu kilometara udaljeni od prve linije Armije BiH, na granici sa Srbijom iz koje su nas u godinama agresije bombardovali i iz zraka i sa zemlje, našli smo se u situaciji bez izlaza. Koncentracija vojske i naoružanja oko Žepe, predvođena zločincem Ratkom Mladićem, nisu ostavljali mjesta ni najsmjelijoj mašti.

Jeste da smo bili zaštićena zona UN-a, kojoj, da su se poštovale Ženevske konvencije i humanitarno pravo, neprijateljska vojska nije smjela ni da se približi. Ali, kao što smo iz ranijeg iskustva znali i u ovim teškim danima uvjerali smo se da su te norme bile samo slova na papiru koje misija UN-a nije zaštitila, iako je to bio zadatak zbog kojeg se nalazila u Bosni i Hercegovini, posebno u zaštićenim zonama.

Svjestan stravičnog zločina koji se dogodio u Srebrenici, moj suprug Avdo Palić, komandant odbrane u Žepi, zajedno sa svojim saradnicima i saborcima organizuje odbranu teritorije s ciljem da stvori vremenski prostor u kome bi vlasti u Sarajevu i međunarodna zajednica shvatili šta se dogodilo narodu Srebrenice, te da ista sudbina čeka narod Žepe ako mu se hitno ne pruži pripadajuća pomoć i zaštita. Trinaest dana borci žepske brigade sa puškom su branili teritoriju Žepe pred moćnom tehnikom s kojom je napadalo šest ozloglašanih Mladićevih brigada, i svakodnevno upućivali pozive za pomoć. Stanovništvo je bilo prisiljeno napustiti oštećene ili porušene domove i skloniti se u brda, gdje su u velikim zbjegovima čekali sudbonosni trenutak—smrt ili pomoć. Ali, pomoći niotkuda. Mladić ne prestaje slati zahtjeve za predaju i napuštanje teritorije.

Kako je vrijeme odmicalo, обруч Mladićevih snaga se sve više stezao. Konačno smo

morali prihvatiti gorku spoznaju da opstanka u Žepi više nema i da moramo prihvatiti ultimatum da napustimo enklavu.

U prisustvu predstavnika UN-a 24. jula postignut je dogovor između predstavnika vlasti iz Žepe i Mladićevih izaslanika o deportaciji civila iz ove zaštićene zone UN-a. Isti dan kolone autobusa i kamiona, prepune izbeumljenog i izmučenog naroda krenule su iz Žepe, odakle ih ispraćaju bradate spodobе uzvikujući „Ajmo Kurdi, bežite u Tursku“.

U toj koloni bila sam i ja sa svoje dvije bebe. Stanje gladi i umora bili su beznačajni naspram straha koji sam osjećala za mog supruga. Gušio je osjećaj bezvrijednosti i ljudske poniženosti u kojem smo se našli, a koje je cijeli svijet nijemo posmatrao. Kao da smo bili subjekti u pokusu granica podnošenja nasilja i okrutnosti. Osjećaj da ste ostavljeni, prepušteni najvećim zločincima, stvara gorčinu koju je teško progutati. Ali nije bilo drugog izbora nego oboriti glavu i napustiti enklavu.

Dolazak na tzv. slobodnu teritoriju mi nije donio mir, jer u Žepi je ostao moj suprug da se bori za spas naroda koji je još uvijek ostao u enklavi i za koji je trebalo izboriti „sigurnu“ evakuaciju. Bila sam svjesna njegove riješenosti da svoj zadatak obavi časno i pošteno do kraja, bez obzira na opasnost u kojoj se nalazio.

26. jula, po naređenju Mladića, posljednji konvoj od 806 civila i 35 ranjenika je zarobljen, a uvjet za njihovo puštanje je dolazak komandanta Avde Palića na pregovore o predaji vojske. Avdo odbija postavljeni uvjet. Zbog nastalih problema glavnokomandujući snaga UN-a u BiH, gospodin Rupert Smith, najavljuje hitan dolazak u Žepu gdje bi se riješila situacija zarobljenih civila i vojnika.

27. jula Avdo odlazi na zakazani sastanak u bazu UN-a u Žepi, očekujući tamo najavljenog gospodina Smitha i Mladićeve izaslanike. Ali, umjesto njih u bazu su ušli naoružani srpski vojnici koji ga pred očima vojnika i posmatrača UN-a, po naredbi Mladića, na vrlo grub način kindapuju i odvode u pravcu Bokšanice, mjesta odakle je Mladić upravljao operacijama oko Žepe. Isti dan hapse i Mehmeda Hajrića, predsjednika ratnog predsjedništva Općine Žepa i Amira Imamovića, načelnika štaba Civilne zaštite. Dakle, svi prvi ljudi u Žepi koji su se borili i iznad ljudskih mogućnosti da spriječe još jedan čin genocida, su uhapšeni. Mediji objavljuju tu informaciju, ali se niko i ne okreće kao da je takav ishod logičan slijed svega što se tih dana događalo u zaštićenim zonama Srebrenica i Žepa.

Kada su prvi ljudi Žepe zarobljeni, posredstvom UN-a Vlada u Sarajevu konačno postiže dogovor sa Slobodanom Miloševićem da muškarci iz Žepe pređu u Srbiju. Druga opcija je bila ona koju su imali Srebreničani - preko šuma do slobodne teritorije. Mnogi su se odlučili da pređu u Srbiju gdje su smješteni u logore Šljivovica i Mitrovo Polje. Tu su od srbijanske policije maltretirani, premlaćivani, a neki su i ubijeni. Oni koji su se odlučili za put preko šume, većinom su izginuli. Iz grupe od 80 ljudi izašlo je 6, a iz nekoliko manjih grupa izlašlo je po dva do tri čovjeka.

28. jula glasnogovornik UN-a, gosp. Aleksandar Ivanko, na pres konferenciji je objavio da je svo stanovništvo iz Žepe evakuisano, ali je komandant odbrane Žepe, pukovnik Avdo Palić uhapšen od strane Mladićevih snaga i da UN nema pouzdane informacije

da li je on još uvijek živ ili je ubijen. To je dan kada u mom životu nastaje pakao. Vjerujem da je moj muž živ, što se kasnije pokazalo istinitim, idem na sve strane i tražim pomoć za njegovu oslobađanje. U mojoj duši još uvijek odolijeva mrvica nade da će oni koji su u to vrijeme bili odgovorni i u UN i u vlastima BiH shvatiti da je pomoć za oslobađanje minimum onog što je Avdo zaslužio i što mu u pravnom pa i moralnom smislu pripada. Ne, niko se nije ni okrenuo na moje očajničke molbe. U javnosti je u vidu sablasti bila prisutna tragedija Srebrenice. Žepa je spominjana rijetko, jer tamo se nije dogodio genocid. Neki su dozvolili sebi tu drskost da izjavljuju kako su spasili narod Žepe. Ali mi koji smo bili tamo znamo kako su nas spašavali i ko nas je konačno spasio. Jedino mi ni danas nije jasno da li je naše spasenje bilo planirani ili neplanirani ishod. Čak i tih kobnih dana jula 95. u Žepi bilo mi je jasno da se sve događa sa nekim planom i ciljem i da smo u svemu tome mi, narod enklava, žrtve. Ubrzo potpisani Sporazum za mir u BiH potvrdio je taj osjećaj.

No to je bio mir za one koji su imali moć odlučivanja i kalkulisanja sa ljudskim životima. U sjeni njihovih interesa ostao je jedan novi, emotivno-psihološki rat, u kojem su se našle na desetine hiljada porodica nestalih i koji za mnoge, pa i za mene, i danas, dvanaest godina poslije potpisanog mira, još uvijek traje.

Kada je moj muž uhapšen sve je stalo osim neizmjerne potrebe da mu pomognem da bude oslobođen. Progutala sam gorčinu ignorisanja obaveze koju su u ovom slučaju imale i UN i vlada BiH i riješila da sama vodim ovu bitku. Godinama sam živjela u strahu i neizvjesnosti za njegovu sudbinu i nadi da će preživjeti. Živjela sam za trenutak da vidim kako dolazi. Bezbroj puta sam se s posla vraćala kući sanjareći kako je Avdo baš taj dan nekim čudom došao i kako ću ga kada otvorim vrata ugledati kako se igra sa našim kćerkama. Koliko puta sam se probudila iz košmara, ali i na javi se borila protiv slika mučenja kroz koja prolazi moj muž. Svako jutro, prije nego bih otvorila oči pojavio bi se njegov lik i pitanje šta danas da učinim kako bih mu pomogla. Dvanaest godina se budim sa istim pitanjem, mislim da sam učinila sve što sam mogla, došla sam do mnogih značajnih podataka o Avdinom hapšenju, odvođenju i skrivanju u tajnim zatvorima pod direktnom kontrolom Mladića, ali nikada nisam saznala konačnu istinu o njegovoj sudbini. Ubijen je, kažu vlasti u RS. Ali ko ga je ubio i gdje su njegovi posmrtni ostaci čine sve da ne saznam. Naravno, mogu se tako ponašati jer nikada nisu sankcionisani od strane institucija međunarodne zajednice u BiH, iako je to bila njihova ingerencija, s obzirom da sam u sudskom postupku dokazala povredu ljudskih prava ponašanjem vlasti u RS.

I ma koliko da je negativno moje iskustvo, posebno ponašanjem međunarodne zajednice u ratu i poslije, ja još uvijek imam nadu u mrvice ljudske duše i žilavost pravde. Vjerujem da će onima koji znaju istinu o ratu u BiH, o sramnoj izdaji enklava Srebrenice i Žepe, o počinjenom genocidu, vrijeme pomoći da smognu snage i počnu govoriti istinu pa makar ona značila i njihovu odgovornost. Vrhunac zločina rata u BiH po meni bi bio dopuštanje da se istina izgubi pred neistinom, da se prihvate laži i negiranja genocida koji dolaze iz srpskog zločinačkog gnijezda iz kojeg još uvijek snažno djeluju tvorci zla, kreatori i izvršioци genocida.

Svaki čovjek ponekad ostane sam sa sobom i analizira svoje postupke. Ova činjenica mi je pomogla da shvatim bezrezervnu žrtvu moga muža u vrijeme okupacije Žepe. Avdo je mogao ostaviti narod Žepe, kao što su ga ostavili i drugi i spašavati svoj život.

Mogao je, ali nije, jer da jeste uvjereni sam da bi smo danas govorili i o genocidu u Žepi. Avdo nikada ne bi mogao živjeti sa činjenicom da je zbog vlastite kože zanemario vlastitu odgovornost.

Mi koji smo preživjeli takođe imamo odgovornost, a to je istina i pravda. To jeste težak ali je častan i nužan put iz razloga da se više nikada i nikome ne dogodi zločin, a ponajmanje zločin genocida. U godinama koje su uslijedile poslije Srebrenice i Žepe, a koje su preživjele žrtve provele uglavnom tragajući za istinom o svojim najmilijim članovima obitelji, iznesena su mnoga viđenja i objašnjenja onog što se tamo dogodilo, a zbog čega su žrtve najčešće ponovo povrijeđivane. Često su dolazile i još uvijek dolaze negacije da je počinjen genocid, glavni zločinci su još uvijek na slobodi, pasivna pa i sramna uloga UN-a se prikriva, a žrtve se ne prestaju pitati kako to da su pod zaštitom UN-a doživjeli takvu tragediju. Žrtve imaju jasan osjećaj da su izdane i da se sa njima još uvijek postupa na način koji je daleko od ljudskog dostojanstva i neprikosnovanih ljudskih prava, ali i snažnu potrebu da spoznaju istinu.

A istina ima svoj put. Nepotpuna, ali jasna došla je u riječima gospodina Ričarda Holbruka kada je na desetu godišnjicu genocida u Srebrenici kazao da je imao instrukcije da enklave u Istočnoj Bosni preda u ruke Srbima, pa iako mu je bilo teško, morao je to učiniti. Ono čega smo bili duboko svjesni, konačno je izgovoreno. Slušajući ove riječi u meni se pokrenulo more emocija, ali sam na kraju pomislila: Hvala Vam gospodine Hilbruk, hvala Vam što ste smogli snage da progovorite istinu, ma koliko ona boljela. Nadam se da će i drugi shvatiti značaj Vaše iskrenosti. Jer, jedino što žrtve trebaju i što im se mora pružiti jeste ISTINA I PRAVDA.

© 2007 *Esma Palić*

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.